

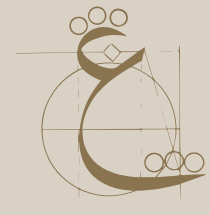
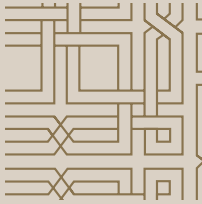

kadim

SAYI / ISSUE 11 · NİSAN / APRIL 2026

II

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

A double-blind peer-reviewed open-access academic journal that is published semiannually (April and October) in the field of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 11 • NİSAN | APRIL 2026

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, A Blok, Ofis: 110,
Serdivan/Sakarya (Türkiye) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim • kadim.sakarya.edu.tr

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Artı Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • NİSAN | APRIL 2026

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, Creative Commons Atınlı-Gayriticari 4.0 (CC BY-NC) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracakı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in Kadim are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY-NC) International License. Kadim provides immediate Libre open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

DergiPark

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

Arif BİLGİN | Yükseköğretim Kurulu

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

Necmettin ALKAN | Sakarya Üniversitesi
Serpil ATAMAZ | California State University, Sacramento
Zahit ATÇIL | Boğaziçi Üniversitesi
Fatih BOZKURT | Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Marmara Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | University College Dublin
Filiz DIĞIROĞLU | Marmara Üniversitesi
Ella FRATANTUONO | University of North Carolina at Charlotte
Selim KARAHASANOĞLU | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Miraç TOSUN | Karadeniz Teknik Üniversitesi
Kenan YILDIZ | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

KİTAP İNCELEME EDİTÖRÜ
BOOK REVIEW EDITOR

Ömer Faruk CAN | Sakarya Üniversitesi

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Burak ÇİTİR | Sakarya Üniversitesi
Mehmet KERİM | Sakarya Üniversitesi
Bünyamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi
Faik Mert ERKAN | Sakarya Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ
ENGLISH LANGUAGE
EDITORS

Didar Ayşe AKBULUT | Marmara Üniversitesi
İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi
Hacer KILIÇASLAN | Sakarya Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ
TURKISH LANGUAGE
EDITORS

Sedat KOCABEY | Sakarya Üniversitesi
Büşranur KOCAER | İbn Haldun Üniversitesi
Muhammed Emir TULUM | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

MİZANPAJ EDİTÖRÜ
LAYOUT EDITOR

Sevtap SARICA | Sakarya Üniversitesi

SOSYAL MEDYA EDİTÖRÜ
SOCIAL MEDIA EDITOR

Büşranur BEKMAN ERKAN | Sakarya Üniversitesi

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Yusuf İslam YILMAZ | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Osmanlı Akdenizi'ni Yeniden Düşünmek: OSARK 2025 Üzerine Tematik Bir Değerlendirme

RETHINKING THE OTTOMAN
MEDITERRANEAN: A
THEMATIC REVIEW OF OSARK
2025

HACER KILIÇASLAN*

ÖZ ABSTRACT

Bu çalışma, 17-19 Ekim 2025 tarihlerinde Venedik Ca' Foscari Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen IV. Uluslararası Osmanlı Araştırmaları Kongresi'nin (OSARK 2025) "Osmanlı Akdenizi" teması etrafında şekillenen entelektüel ve metodolojik birikimini değerlendirmektedir. Değerlendirme metni, kongrede öne çıkan tartışmaları tekil disiplinler çerçevelerin ötesine taşıyarak Akdeniz'i devlet oluşumu, deniz egemenliği, hareketlilik rejimleri, hukuki çoğulculuk, sağlık politikaları, iktisadî ağlar ve kültürel tercüme pratiklerinin iç içe geçtiği bir tarihsel çözümleme sahası olarak ele almaktadır. Yazıda, kurumsal idareden madun siyasetine, estetik etkileşimden toplumsal cinsiyete uzanan geniş yelpazedeki bildirilerin ortak zemini konu edilmekte, OSARK 2025'in Osmanlı Akdenizi çalışmalarına sunduğu bütüncül ve eleştirel ufkun kavramsal haritası ortaya konmaktadır.

Anabtar Kelimeler: Osmanlı Akdenizi, OSARK 2025, Akdeniz çalışmaları, Dijital beşerî bilimler.

This paper evaluates the intellectual and methodological scope of the 4th International Congress on Ottoman Studies (OSARK 2025), held at Ca' Foscari University in Venice on 17-19 October 2025 and organized around the theme of the Ottoman Mediterranean. It reads the main discussions of the congress beyond single disciplinary frameworks and approaches the Mediterranean as a field of historical inquiry shaped by the intersection of state formation, maritime power, mobility regimes, legal pluralism, health policies, economic networks, and practices of cultural translation. Focusing on the shared ground of papers ranging from imperial administration to subaltern politics, and from aesthetic interaction to gender dynamics, the paper maps the comprehensive and critical perspective that OSARK 2025 brought to Ottoman Mediterranean studies.

Keywords: Ottoman Mediterranean, OSARK 2025, Mediterranean Studies, Digital Humanities

MAKALE BİLGİSİ | ARTICLE INFORMATION

Makale Türü: Toplantı Raporu | Article Type: Meeting Reports
Geliş Tarihi: 12 Nisan 2026 | Date Received: 12 April 2026
Kabul Tarihi: 17 Nisan 2026 | Date Accepted: 17 April 2026

ATIF | CITATION

Kılıçaslan, Hacer. "Osmanlı Akdenizi'ni Yeniden Düşünmek: OSARK 2025 Üzerine Tematik Bir Değerlendirme". *Kadim* 11 (April 2026), 181-194. doi.org/10.54462/kadim.1914633

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, hakerklicaslan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6682-4198.

Bugün göç, savaş, eşitsizlik ve kültürel karşılaşmalar etrafında yürüten tartışmaların başlıca coğrafi zeminlerinden biri olan Akdeniz, bir yandan kitlesel insanî krizlerin ve sertleşen sınır rejimlerinin sahnesi olmayı sürdürürken öte yandan insan ve meta dolaşımının, çok boyutlu aidiyetlerin ve farklı siyasal topluluklar arasındaki etkileşim biçimlerinin tarihsel olarak izlenebildiği bir alan olma niteliğini korumakta ve bu yönüyle geçmişî bağlantılar, geçişler ve eşzamanlıklar üzerinden düşünmeye imkân veren güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. 17–19 Ekim 2025 tarihleri arasında Venedik'te, Ca' Foscari Üniversitesi ev sahipliğinde, Sakarya ve Boğaziçi üniversitelerinin iş birliği ve çok sayıda kurumun desteğiyle düzenlenen, ana teması Osmanlı Akdenizi olan IV. Uluslararası Osmanlı Araştırmaları Kongresi'nin (OSARK 2025) bu şehirde gerçekleşmesi söz konusu geniş tarihsel ve kavramsal çerçeve içinde anlam kazanmaktadır.

2015'te Sakarya'da başlayan entelektüel hattın Tiran ve İstanbul'un ardından Venedik'e uzanan dördüncü buluşması olan OSARK 2025, Osmanlı Akdenizi teması etrafında Türkçe, İtalyanca ve İngilizce sunumlarla 16 ülkeden 120 araştırmacıyı bir araya getirerek Osmanlı çalışmalarının kurumsal sürekliliğini ve coğrafî, tematik ve kavramsal ufkunun genişliğini görünür kılmıştır. Kongre, Akdeniz'i karşılaşma, müzakere ve çatışmanın; insan, fikir ve meta dolaşımının; hukukî geçirgenliklerin, sağlık rejimlerinin, tercüme pratiklerinin ve tarihsel öznelere oluşum ve temsil süreçlerinin iç içe geçtiği dinamik bir imparatorluk alanı olarak düşünmeye imkân vermiştir.

17 Ekim Cuma günü Ca' Foscari Üniversitesi Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Bölümü Direktörü Laura De Giorgi'nin, kongrenin düzenleyici ortaklarından Boğaziçi Üniversitesi Rektörü M. Naci İnci'nin ve Türkiye'nin Roma Büyükelçisi Elif Çomoğlu Ülgen'in selamlama konuşmalarıyla başlayan açılış seremonisindeki konferanslar, kongrenin tematik çerçevesini açık biçimde kurdu.

Ankara Üniversitesi öğretim üyesi ve kongrenin düzenleme kurulu üyelerinden Nevin Özkan'ın "İtalyan Edebiyatına Yansıyan Türk-İtalyan İlişkileri Üzerine Düşünceler" başlıklı İtalyanca sunumu, Türk-İtalyan ilişkilerinin edebî alandaki yansımalarını tarihsel bir perspektif içinde ele alarak karşılıklı tahayyülün, kültürel dolaşımın ve imge üretiminin uzun süreli seyrini görünür kıldı. Özkan, Osmanlı/Türk figürünün İtalyan yazınında tek boyutlu bir öteki temsiline indirgenemeyeceğini, kimi metinlerde korkuyla, kimi anlatılarda hayranlıkla, kimilerindeyse şaşkıncu bir yakınlık ve içeridenlik duygusuyla kurulduğunu vurguladı. Bu çerçevede sunum, edebiyatın tarihsel temasların, karşılaşmaların ve kültürel algıların şekillenmesindeki rolünü dikkat çekici örnekler üzerinden tartışmaya açtı.

Kentler, hanedan kültürü ve Levant dünyası üzerine çalışmalarıyla tanınan İngiliz tarihçi Philip Mansel'in "Neden Osmanlı Tarihini Yazıyorum? Hanedan, Diplomasi ve Şehirler"

başlıklı konuşması ise Osmanlı'yı, çoğulluğu güçlü ve süreklilik arz eden ritüellerle tahkim eden bir hanedan düzeni, diplomatik esneklik kabiliyeti yüksek bir siyasi yapı ve şehirler üzerinden okunan bir tarihsel dünya olarak çerçeveleyerek onu Avrupa ve dünya tarihinin kurucu aktörlerinden biri olarak konumlandırdı, Akdeniz'in tarihsel gerçekliğini anlamının Osmanlı tecrübesini bu geniş bağlam içinde düşünmeyi gerektirdiğini vurguladı.

Kongre eş başkanları Vera Costantini ile Zahit Atçıl'ın konuşmaları ise toplantının düşünsel çerçevesini netleştiren nitelikteydi. Costantini, Venedik'teki Osmanlı çalışmalarını geleneğini mukayeseli ve oryantalist kalıpları aşmayı hedefleyen bir tarih yazımı arayışı olarak konumlandırarak Venedik'in Osmanlı-Venedik ilişkileri araştırmalarındaki tarihsel ve kurumsal önemine dikkat çekti.

Zahit Atçıl ise Sakarya, Tiran, İstanbul ve Venedik gibi farklı akademik merkezlerde gerçekleştirilen OSARK toplantılarını, Osmanlı tarihçiliğinde farklı coğrafyaları ve araştırma konularını bir araya getirmeyi amaçlayan bir entelektüel ufkun eseri olarak değerlendirdi. Bu çerçevede söz konusu buluşmalar, Osmanlı dünyasının farklı bölgelerine yönelik araştırmalar arasında diyalog kurulmasına imkân tanıyan bir akademik zemin olarak değerlendirildi.

Açılış programında ayrıca Atilla Akıntürk tarafından icra edilen, Osmanlı sultanlarının bestelerinden oluşan kısa bir kanun dinletisine yer verildi. Bu icra, kongrenin akademik atmosferine incelikli bir kültürel boyut ekleyerek programın bütünlüğünü pekiştirdi.

Kongre kapsamında kurulan *Taste of Türkiye* standı ise Türkiye'nin zengin mutfak kültürünün uluslararası katılımcılarla buluştuğu önemli bir alan oluşturdu. Katılımcılara Türk kahvesi, çay, lokum, baklava ve akide şekeri, Mardin çöreği gibi geleneksel tatların sunulduğu bu stant, Türk mutfağının özgün lezzetlerini dünya akademi çevrelerinden gelen ziyaretçilere tanıtmaya imkânı sağladı. Böylece kongre, Osmanlı Akdenizi üzerine yürütülen bilimsel tartışmaların yanında Türkiye'nin gastronomi mirasının uluslararası düzeyde görünürlük kazanmasına da katkıda bulundu.

Kongrenin önemli katkılarından biri, Osmanlı Akdenizi'ni ve genel olarak Osmanlı dünyasını tek bir disiplinin ya da tek ölçekli açıklamaların sınırlarına hapsetmeyen çalışmaları bir araya getirmesiydi. Açılış konuşmalarında ortaya konan yaklaşım ile bildirilerin etrafında kümelenildiği sorular birlikte düşünüldüğünde, kongre boyunca Akdeniz'in, devlet oluşumundan deniz egemenliğine, hukukî esneklikten sağlık politikalarına, iktisadî rekabete ten esarete, kültürel tercümeden özneleşme süreçlerine kadar uzanan çok katmanlı ilişkilerin düğümlendiği bir tarihsel çözümleme sahası olarak görünür hale geldiğini söylemek gerekir. Bu doğrultuda program, bağlantılı tarihler, hareketlilik rejimleri, hukukî çoğulculuk, imparatorluk idaresi, madun siyaseti ve dijital beşerî bilimler gibi güncel tarihçilik tartışmalarıyla güçlü bir temas kurdu. Kongrenin en güçlü yönlerinden biri de bu kavramları farklı kaynak türleri, farklı coğrafyalar ve farklı ölçekler üzerinde yükselen somut araştırmalar aracılığıyla tartışmaya açması ve akademik kamuoyuna sunmasıydı.

Bu geniş çerçevenin ilk güçlü damarlarından biri, Osmanlı Akdenizi'nin kurumsal anatomisine ilişkin sunumlardı. Bu çalışmalarda fetih, idare, askerî örgütlenme ve kaynak tahsisi gibi Osmanlı tarihçiliğinin yerleşik temaları, Osmanlı Akdenizi'nin nasıl kurulduğunu ve işlediğini anlamak bakımından vazgeçilmez temalar olarak ele alındı. Kıbrıs seferi ve ardından adada kurulan idarî yapıya odaklanan çalışmalar, Osmanlı Akdenizi'nin yalnızca karşılaşmaların sahnesi olmadığını, kurumsal düzenlemeler, askerî kapasite ve yönetsel müdahaleler içinde biçimlenen somut bir imparatorluk mekânı olduğunu ispatladı.

Bu kurumsal çizgi, iki gün boyunca yapılan muhtelif sunumlarla zenginleşti; fetihle kurulan hâkimiyetin nasıl meşrulaştırıldığı, hukukî dile nasıl tercüme edildiği ve liman kentlerinde hangi aracılık mekanizmalarıyla sürdürüldüğü sorularına uzandı. Kıbrıs'ta Ümmü Harâm kültünün vakıf, türbe ve tekke etrafında kurumsallaştırılması, Osmanlı varlığının dinî ve tarihsel süreklilikle tahkim edildiğini gösterirken deniz hukuku ve korsanlık etrafındaki tartışmalar, Akdeniz egemenliğinin hukukî sınırlarını görünür kıldı. Özellikle “Deryâ Fetvası” etrafındaki tartışmalar, Osmanlı'nın deniz egemenliğini basit ve ikili katee gorilerle tanımlamadığını, bu suların kolayca *dârü'l-İslam* ya da doğrudan *dârü'l-harb* olarak kavranmadığını, dolayısıyla korsanlık, mülkiyet ve yetki alanı meselelerinin esnek ve işlevsel bir hukuk dili içinde ele alındığını gözler önüne serdi.

Ancona, Toskana ve Cenova'nın Osmanlı ile ilişkilerine odaklanan çalışmalar ise bu tabloyu diplomatik düzlemde genişleterek Osmanlı Akdenizi'nin Venedik merkezli okunamayacak kadar çok aktörlü bir siyasal alan olduğunu gösterdi. Dalmaçya sınırına odaklanan bildiriler de barış döneminde dahi süren gerilimler, liman altyapıları, karantina idaresi ve karşılıklı ticarî bağımlılık üzerinden, bu dünyanın müzakerenin belirlediği geçirgen bir sınır bölgesi olarak işlediğini teyit etti.

Bu siyasal ve kurumsal çerçevenin toplumsal düzlemdeki en belirgin karşılığı, hareketlilik, esaret ve aidiyet etrafında şekillenen sunumlarda ortaya çıktı. Doğu Akdeniz'in farklı bölgelerinden fetih sonrasında Osmanlı İstanbul'una göç ettirilen topluluklar, Venedik'e sığınan Osmanlı askerleri ve Galata sicillerine yansıyan Venedikli köleler hakkındaki çalışmalar, Akdeniz'de insan dolaşımının, statünün, sadakatin ve kimliğin sürekli yeniden tanımlanan olgular olduğunu gösterdi. Sürgün adaları, sığınma rotaları ve esirlerin kurtuluş hikâyeleri, Akdeniz'in yalnızca ticaret ve diplomasi coğrafyası olmadığını, ayrıca tecrit, cezalandırma, kaçış ve kurtuluşun da mekânı olduğunu vurguladı. 19. yüzyıla uzanan tartışmalar, Malta ile Libya arasındaki köle ticareti üzerinden ırksal hiyerarşilerin, insanî müdahale söylemlerinin ve “kimin kurtarılmaya değer olduğu”na ilişkin diplomatik sınıflandırmaların nasıl kurulduğunu ve madun grupların bu süreçteki konumlanışını görünür kılarak bu çerçeveyi zenginleştirdi. Böylece Osmanlı Akdenizi, insanların taşındığı, satıldığı ya da kurtarıldığı, aidiyetlerin askıya alındığı, statülerin yeniden belirlendiği ve egemenliğin insan bedeni ile hareketliliği üzerinden de kurulduğu tarihsel bir dünya olarak çerçevesi.

Sağlık tarihi etrafında şekillenen tartışmalar, kongrenin en güçlü açılımlarından birini oluşturdu. İskenderiye, İstanbul ve Tunus örnekleri, sağlık meselesinin Osmanlı Akdenizi'nde tali bir başlık olmadığını, egemenlik, diplomasi, sınır denetimi ve ticarî dolaşımın durgümlendiği merkezî bir siyasal alan olduğunu açıkça gösterdi. Kavalalı Mısır'ında sıhhi meclisin statüsü etrafında gelişen çekişmeler, İstanbul'da Meclis-i Tahaffuz-ı Ülä'nin kuruluşu ve Akdeniz-Karadeniz hattında yeni karantina sınırlarının çizilmesi, Tunus'ta ise “refah” söylemi altında işleyen imparatorluklar arası iş birliği, sağlık idaresinin doğrudan bir egemenlik meselesi olduğunu ortaya koydu. Kolera pandemileri bağlamında Osmanlı Devleti'ne Batılı güçler tarafından yüklenen “kapı bekçisi” rolü, imparatorluğun Doğu'dan gelen salgınlara karşı Avrupa'ya açılan Akdeniz geçişini ve uluslararası ticaret dolaşımını denetlemekle sorumlu tutulduğunu ortaya koyarak sağlık alanının, Osmanlı Akdenizi'nde koruma, müdahale, iş birliği ve denetim alanlarını aydınlatan bir tarihsel prizma olduğunu işaret etti.

İktisadî hayat ve dolaşım rejimleri etrafında şekillenen panellerde ise Osmanlı Akdenizi rekabetin, emek örgütlenmelerinin, finansal akışların ve altyapı yatırımlarının birbirine bağlandığı hareketli bir alan olarak ele alındı. Napoli tüccarlarının 18. yüzyıl boyunca Osmanlı limanlarında giderek daha görünür hale gelmesi ve Osmanlı-Ceneviz ticari ilişkilerinin süreklilik ile tıkanma anları üzerinden yeniden değerlendirilmesi, Akdeniz ticaretinin sabit aktörler arasında işleyen kapalı bir düzen olmadığını, yeni tacir grupları, diplomatik fırsatlar ve bölgesel rekabetler tarafından sürekli yeniden biçimlendiğini gösterdi. Doğu Akdeniz’de canlı hayvan ticareti üzerine yapılan çalışmalar da ekonomik hayatın arz-talep dengelerinin, pazar krizlerinin ve devlet müdahalesinin bu dolaşımı doğrudan etkilediğini vurguladı.

Kongrede sunulan araştırmalar, Akdeniz ekonomisinin yalnızca kıyı şehirleri ve limanlara indirgenemeyecek geniş bir alanı kapsadığını da ortaya koydu. Orta Balkanlar’da hayvancılığa odaklanan sunumlar, Sırbistan’dan Piro’ta uzanan üretim alanlarının İstanbul’un iafesini ve daha geniş Akdeniz pazarlarını beslediğini ortaya koyarak, bu dünyanın geniş bir hinterland üzerine oturduğunu vurguladı. Buna karşılık Doğu Akdeniz’e ilişkin çalışmalar, Suriye’nin Akdeniz’den gelen gümrük ve vergi gelirlerini doğuya aktaran bir finans düğümü olarak işlediğini; Ege adalarının fetihleri sonrasında da korsanlık ve savunma ihtiyacı nedeniyle kalıcı bir sınır bölgesi niteliği taşıdığını; kuşaklar boyunca süren aile şirketlerinin ise Akdeniz’i İran ve Hindistan’a uzanan geniş ticari ağlara bağladığını gösterdi.

Bu iktisadî tablo, malî ve teknolojik egemenlik araçlarına odaklanan çalışmalarla daha da zenginleşti. Böylece Osmanlı Akdenizi, malların ve insanların dolaştığı bir saha olmanın ötesinde, paranın, haberleşmenin ve otoritenin de dolaşıma sokulduğu stratejik bir imparatorluk mekânı olarak belirdi. Girit’teki denizaltı telgraf hatları, haberleşmenin imparatorluk topraklarını birbirine bağlayan teknik bir yenilikten ibaret olmadığını, İngiliz etkisi ve Yunan milliyetçiliği karşısında yürütülen bir egemenlik mücadelesine dönmüş olduğunu gösterdi. Akdeniz’e yayılmış darphaneler ve özellikle Kahire Darphanesi üzerine yapılan tartışmalar ise bir egemenlik sembolü olan para basımı meselesinin merkez ile taşra arasındaki gerilimin, dolaşımdaki sikkenin niteliği ve akış yönü üzerinden okunabileceğini ortaya koydu. Tersane-i Âmirî tımarlarının dönüşümü ise Akdeniz’de askerî ve mali yapıların birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini, donanmadaki insan gücü, parasallaşma ve yerleşme eğilimlerinin birlikte şekillendiğini gösterdi.

Kongrenin en verimli yönlerinden biri de Osmanlı Akdenizi’nin diller, imgeler, estetik biçimler ve bilgi rejimleri aracılığıyla nasıl kurulduğunu görünür kılmayıydı. Yahya Kemal ile Halikarnas Balıkcısı üzerine yapılan çözümler, Akdeniz’in bir yanda şiirsel ve kültürel bir medeniyet ufku, öte yanda aidiyeti tahkim eden dışlayıcı bir kimlik unsuru olarak üretilebildiğini göstererek, bu coğrafyanın Türklerin tecrübe ve muhayyilesindeki karşılığının zenginliğine işaret etti. 16. yüzyılda Venedik’e yerleşen, burada Türkçe ve Farsça dersleri veren bir divan şairi olan Mesihî-i Ermenî örneği, bu muhayyileyi bireysel bir vaka üzerinden somutlaştırdı. Bu çerçevede, yabancılara Türkçe öğretimine dair Latince, İtalyanca ve Yunanca eserler üzerinden daha da belirginleşti. Bu çalışmalar, Türkçenin Akdeniz’de tercüman yetiştiren kurumların, dragoman ağlarının, ticarî müzakerelerin ve diplomatik temasların merkezinde yer alan bir iletişim vasıtası olarak işlediğini ortaya koydu. Özellikle

Venedik menşeli dil oğlanları okulları ve farklı dillerde kaleme alınmış Türkçe dilbilgisi metinleri, dil öğretiminin Akdeniz’de dolaşımın, müzakerenin ve kültürel yakınlaşmanın başlıca araçlarından biri olduğunu gösterdi.

Sanat, mimarî ve görsel temsil etrafında şekillenen sunumlar ise bu tartışmayı geç Osmanlı dönemi üzerinden sürdürdü. Geç Osmanlı İzmir’inde etkin olan İtalyan sanatçıların kilise tezyinatından güzel sanatlar eğitimine, yerel hamilerle kurdukları ilişkilerden görsel tanıklık üretimine kadar uzanan faaliyetleri, Akdeniz’in estetik dolaşım ağlarının kent görünümünü ve kültürel hiyerarşileri nasıl dönüştürdüğünü ortaya koydu. İstanbul’daki Art Nouveau mimarisinde İtalyan katkılarına odaklanan sunumlar ise mimarî üretimin dolaşım hâlindeki zanaat bilgisinin, patronaj ağlarının ve modernleşme tahayyüllerinin kesişim noktası olduğunu teyit etti. Bu bağlamda Osmanlı Akdenizi, hem fikirlerin ve imgelerin dolaştığı bir kültürel alan hem de kent mekânını biçimlendiren, patronaj ilişkileriyle sürdürülen ve gündelik hayatta görünür hale gelen bir estetik etkileşim sahası çerçevesinde.

Kongre programında Osmanlı Akdenizi’nin bir bilgi coğrafyası olarak nasıl kurulduğunu gösteren sunumlar da yer aldı. Pîri Reis’in *Kitâb-ı Bahriyyesi* üzerinden yer adlarının Türkçeleştirilmesine odaklanan tebliğ, Akdeniz’in Osmanlılar için adlandırılan, anlamlandırılan ve dil aracılığıyla sahiplenilen bir coğrafya olduğunu gösterdi. Orak Adası, Çatal Kaya, Hilâl Dağı gibi adların coğrafi görünüşten; Emek Yemez ya da Batnos Baba gibi adların ise yerel hikâyelerden beslenmesi, bu isimlendirme pratiğinin kuru bir haritacılık faaliyetinden ibaret olmadığını, denizcilik tecrübesi ile kültürel hafızanın birleştiği bir anlam dünyası olduğunu ortaya koydu. Aynı oturumda *Kitâb-ı Bahriyye*’nin Batı Akdeniz tasvirleri, klâsik Osmanlı coğrafya eserleriyle karşılaştırılarak gözleme dayalı denizci bilgisinin nasıl ayrı bir coğrafi kavrayış ürettiği de gösterildi.

Kongrede, Osmanlı Akdenizi’nin seyyahlar, diplomatlar ve diğer gözlemciler tarafından nasıl tasvir edildiği, kayda geçirildiği ve anlamlandırıldığı da seyahat, diplomasi ve gözlem

yazıları üzerinden tartışmaya açıldı. Adriyatik sınır bölgesine dair Osmanlı algısını Evliya Çelebi ile Enderunlu Fâzıl'ın metinleri üzerinden ele alan sunum, sınır tahayyülünün estetik, kültürel ve sosyolojik bir temsil biçimi olduğunu gösterdi. Bu bakımdan öteki, tasvir edilen, sınıflandırılan ve kimi zaman güzellik ölçütleri vasıtasıyla bağ kurulan bir toplumsal varlığa dönüşüyordu. Seyahat, gözlem ve epistemoloji etrafındaki çalışmalar ise bu tabloyu dış bakışla tamamladı: Pietro Della Valle'nin İstanbul mektupları, Pierre Belon'un Suriye gözlemleri, savaş ortamında mahpus düşen bir Venedik elçisinin tecrübeleri ve Belçikalı tüccar ağları üzerine yapılan okumalar, Osmanlı Akdenizi'nin seyyah, tüccar, diplomat ve doğa bilimci tarafından farklı amaçlarla kaydedildiğini fakat bu farklı bakışların iktidar, merak, ticaret ve kültürel ötekilik etrafında birbirine eklemlenen bilgi biçimleri ürettiğini ortaya koydu. Bu metinler, Osmanlı dünyasının nasıl görüldüğünü, nasıl sınıflandırıldığını ve nasıl düşünüldüğünü belirleyen başlıca epistemik araçlar olarak çerçevelendi.

Aile, toplumsal cinsiyet ve hukukî çoğulluk üzerine yoğunlaşan oturumlar, Osmanlı Akdenizi'nin başat temalarından biri olan "Osmanlı kozmopolitizmi"ni soyut bir hoşgörü söylemi olmaktan çıkarıp gündelik hayatın somut ilişkileri içinde yeniden düşünmeye imkân verdi. Özellikle Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin boşanma kayıtları etrafında yürüyen tartışma, farklı hukukî ve dinî aidiyetlerin Osmanlı dünyasında birbirinden kopuk biçimde işlemediğini, evlilik, boşanma ve miras gibi meselelerde kimi zaman kendi sınırlarını koruyarak, kimi zamansa pratik ihtiyaçlar karşısında esneyerek yan yana var olduğunu gösterdi. Vasi anneler, muganniye cariyeler ve Osmanlı kadınları ile Avrupalı tüccarlar arasındaki evlilikler üzerine yapılan çalışmalar da bu çerçeveyi genişleterek aileyi mahrem hayatın dar alanından çıkarıp mülkiyetin devri, çocukların korunması, kadın emeği ve hukukî statülerin üretildiği başlıca toplumsal zeminlerden biri olarak görünür kıldı. Böylece Osmanlı toplumsal yapısı, farklı hukukların, aidiyetlerin ve toplumsal çıkarların gündelik hayatta birbirine değdiği, uzlaştığı ya da gerildiği çoğul bir etkileşim alanı olarak çerçevelendi.

Kongrenin en dikkat çekici yönlerinden biri, OSARK'ın kuruluşundan bu yana Osmanlı araştırmaları alanındaki güncel tarih yazımı meselelerini ve metodolojik yönelimleri yansıtma ve tartışmaya açma konusundaki sürekliliğini Venedik'te de korumuş olmasıydı. Bu çerçevede şer'iyye sicilleri, terekeler ve vasiyetnameler üzerine kurulan oturumlar, klâsik Osmanlı kaynaklarının uzun dönemli istatistiksel çözümlere, sosyal ağ incelemelerine ve mekânsal görselleştirmelere de açıldığını gösterdi. Bursa sicillerindeki kayıt tutma pratiklerinden Üsküdar terekelerinin yüzyıllara yayılan dağılımına, İstanbul'daki sosyal ilişkilerin mahkeme kayıtları üzerinden ağ mantığıyla okunmasına kadar uzanan çalışmalar, aynı belge türünün çok farklı analitik imkânlar taşıdığını ortaya koydu. Ben-anlatıları ve duygular tarihine odaklanan sunumlar ise bireysel metinlerin biyografik ayrıntıların ötesinde, tarihsel öznenin iç dünyası, yazma stratejileri ve duygusal deneyimi hakkında da güçlü tanıklıklar sunduğunu göstererek, bu kaynaklara dair eski güvensizlikleri önemli ölçüde geride bırakan bir yöntem olgunluğuna işaret etti.

Dijital beşeri bilimler eksenindeki sunumlar bu metodolojik olgunluğu daha da görünür kıldı. Kudüs'ün dijital haritalandırılmasından İstanbul'un istatistikî ve mekânsal verilerinin yeniden okunmasına, esnaf ve vakıf mülklerinin şehir içindeki dağılımının görselleştirilmesinden *Belleten*'in dijital yöntemlerle söylemsel ve tematik olarak çözümlenmesine kadar uzanan sunumlar, sayısal verinin ve dijital araçların Osmanlı tarihçiliğinde hem yeni sorular üretebildiğini hem de mikro ile makro ölçekleri aynı analitik düzlemde buluşturabildiğini gösterdi. Bu bakımdan kongre programı, yeniliğin yeni konulara yönelmekten ibaret olmadığını da açık biçimde gösterdi. Mevcut kaynakların farklı yöntemlerle yeniden okunması, tarihçinin kullandığı kaynak evreninin genişlemesi ve kullanılan teorik çerçevelerin eleştirel biçimde gözden geçirilmesi tarih yazımındaki dönüşümün önemli unsurları olarak öne çıktı.

Tüm bu yoğun entelektüel mesaiye ve metodolojik tartışmalara ev sahipliği yapan Venedik şüphesiz bu tarihsel derinliği somutlaştıran anlamlı bir zemin olarak öne çıktı. Ca' Foscari'nin tarihî mekânlarında iki gün boyunca süren bu yoğun oturumlar, verimli tartışma ve temaslar, Osmanlı çalışmalarının güncel yönelimlerini disiplinler arası bir açıklık içinde bir araya getirirken oturumlara eşlik eden Türk mutfağından lezzetler ise toplantının ilmî ağırlığını sıcak ve zarif bir misafirperverlikle harmanladı.

Kapanışta Maurice Aymard'ın *Akdeniz'den Dünya-Zamanına: Fernand Braudel ve Osmanlı İmparatorluğu* başlıklı değerlendirmesi, iki gün boyunca farklı başlıklar altında yürütülen sunum ve tartışmaları daha geniş bir tarih yazımı ufku içinde yeniden düşünmeye imkân verdi. Aymard'ın Braudel üzerinden hatırlattığı dünya-zaman perspektifi, kongre boyunca ele alınan hukuk, ticaret, sağlık, sınır, esaret, dil ve bilgi gibi başlıkların, aynı dünyanın farklı ölçeklerde işleyen unsurları olduğunu ortaya koydu. Bu yönüyle kongre, Osmanlı Akdenizi'ni, imparatorluk dünyasının nasıl kurulduğunu, işlediğini ve farklı ölçeklerde nasıl deneyimlendiğini kavramaya imkân veren bütüncül bir tarihsel çerçeve olarak öne çıkardı. Hülâsa OSARK 2025, inşa ettiği uluslararası temas ağı ve müşterek düşünme zeminiyle hafızalarda yer eden verimli ve keyifli bir buluşma olarak tamamlandı.

KAYNAKÇA

- I. Uluslararası Osmanlı Araştırmaları Kongresi Özet Kitabı. Sakarya, 14-17 Ekim 2015. <https://books.google.com/books?id=N-pwEAAAQBAJ>.
- II. Uluslararası Osmanlı Araştırmaları Kongresi Özet Kitabı. Tiran, 17-20 Ekim 2018. <https://books.google.com/books?id=G8DLDwAAQBAJ>.
- Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2026. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/4-uluslararasi-osmanli-arastirmalari-kongresi-gastro-diplomasi-atagina-sahne-oldu/3721616>
- Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 1 Nisan 2026. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/4-uluslararasi-osmanli-arastirmalari-kongresi-venedikte-basladi/3720166>
- Karahan, Ayşe. "III. Uluslararası Osmanlı Araştırmaları Kongresi (OSARK) Raporu". *Kadim* 5 (2023): 207-231. <https://doi.org/10.54462/kadim.1246750>